

nosť a ani možnosť skultúrňovať prostredie, v ktorom žijú.

Sídelné prostredie pôsobí na človeka a svojím spôsobom ho mení, dôležitý je aj vplyv prostredia na sociálne vzťahy. V tejto súvislosti nesmieme zabudnúť ani na pôsobenie dvojstrannej spätnej väzby, ktorá medzi prostredím a človekom funguje. Spätnú väzbu pôsobenia človeka na prostredie ovplyvňuje spoločenské vedomie, závislé od sociálnych vzťahov, ktoré takýmto spôsobom pôsobia na vzťah človeka a prostredia.

V súčasnosti môžeme v rámci sociálnych vzťahov zaznamenať zhoršovanie medziľudských vzťahov a vzájomné odcudzovanie ľudí, čo spôsobuje rozpad spoločenského a rodinného života. Pracovná preťaženosť, spolu s úzkou špecializovanosťou a nízkym všeobecným rozhľadom, znižujú kultúrne schopnosti ľudí. Sídlo nie je schopné len zmenou svojho sídelného prostredia eliminovať všetky tieto negatívne znaky. Na tomto mieste je nevyhnutná súčinnosť so zmenami spoločenskými a sociálnymi.

Všetky tri typy vzťahov: spoločensko-prirodne, relatívne vnútorné vzťahy vlastného sídelného prostredia aj sociálne vzťahy predstavujú navzájom súvisiace vzťahy sídelnej sféry. Jedine odstránením negatívneho pôsobenia rozporov v rámci týchto vzťahov a využívaním ich pozitívnych stránok na odstránenie jednotlivých problémov sídelnej sféry sa vytvorí priaznivé podmienky na harmonický rozvoj sídelnej kultúry a civilizácie. Harmonický však v tomto prípade neznamená vyrovnaný, lebo absolútne vyrovnanie medzi kultúrou a civilizáciou by viedlo k stagnácii, ale pozitívne dynamický, kde pokrok jednej zložky podmieňuje následný rozvoj zložky druhej. Úlohou vedy v tejto súvislosti je spoznávať tieto rozpory, príčiny ich vzniku, ich dôsledky a problémy z nich vyplývajúce, poukazovať na ne, navrhovať nové progresívne riešenia a usmerňovať ich uplatňovanie v praxi.

H. Hammerová-Moravčíková

Obchodná ulica — otvorený problém?

MARTIN MAŠEK

V názoroch na riešenie prestavby územia Obchodnej ulice v Bratislave sa už prejavilo a dodnes prejavuje niekoľko motívov. Ak sledujeme ich vývoj, vidíme, že pôvodným dôvodom prestavby boli jej nízke hodnoty. Už od r. 1947, keď bola vypísaná prvá urbanisticko-architektonická súťaž na riešenie tohto územia, bola Obchodná ulica tzv. moderným urbanistom trňom v oku. Schátranosť, údajne veľmi nízke estetické hodnoty a zastaranosť, v súvislosti s mimoriadne atraktívnou polohou, viedli k špecifickému riešeniu — príznačnému pre posledné desaťročia — návrhu na totálnu demoláciu fyzickej štruktúry a výstavbu nového centra. Takýto názor dominoval v urbanisticko-architektonickej súťaži r. 1968, z ktorej bol na realizáciu odporúčaný návrh I. Matušika. Výsledkom veľkorysej prestavby malo byť veľké obchodné centrum s podzemnou dopravou a niekoľkými úrovňami peších „ulíc“. Na realizáciu návrhu však naše hlavné mesto nemalo dostatok prostriedkov.

Návrhy v duchu ideálov tzv. moderného urbanizmu sa objavili aj na začiatku 80-tych rokov. Riešenia I. Bártu a kol. a Š. Svetka sa síce líšili v spôsobe prestavby, ale mali veľkého spoločného menovateľa — totálnu demoláciu existujúcej štruktúry. Prvé demolácie mali začať na okraji územia a až po ich dostavaní mala demolácia a výstavba pokračovať k jadrú — Obchodnej ulici.

Vývoj v 70-tych a začiatkom 80-tych rokov v súvislosti so stavom mnohých našich miest viedol k rozvoju historického vedomia. Ukázalo sa, že historická zakotvenosť človeka v prostredí je dôležitejšia ako ideály „moderného urbanizmu“. Po dlhšom období odmietania tradičných štruktúr, začala sa pozornosť architektov a urbanistov obracať k využívaniu historických skúseností. V takom procese sa nevyhnutne zmenili i názory na hodnoty Obchodnej ulice. To, čo sa pôvodne považovalo za negatívne — stiesnené priestorové pomery, výrazová nejednotnosť štruktúry, pitoresknosť niektorých budov atď., začalo sa posudzovať z nových hľadísk. A objavili sa potenciálne pozitívne hodnoty, ukryté za neutušeným fyzickým stavom budov a priestorov: vzhľad prostredia, funkčná rozmanitosť, logická väzba na historické jadro, pestrosť i pitoresknosť. Názory, hlásajúce nevyhnutnosť totálnej prestavby tohto územia, dnes považujeme za nežiadúci extrém. A je len dobre, že v minulom období neboli zásahy do štruktúry tohto územia nevyhnutné.

Nový názor na riešenie Obchodnej ulice sa objavil r. 1983 v urbanistickej štúdii kolektívu autorov: I. Marko, M. Kropiláková, V. Hrdý, M. Šmotlák. Evidentný príklon k histórii tu možno sledovať jednak v rešpektovaní historického charakteru prostredia, jednak v aplikácii historicky overených princípov urbanizmu. Záseh do štruktúry autori nechápu ako prestavbu, ale ako regeneráciu — hodnotné prvky ostávajú zachované, a len tie, ktoré zjavne nemôžu prispieť k želanému stavu prostredia, nahradili novými.

Nový názor na jednej strane kritizovali kvôli „romantickej nereálnosti“, na druhej strane sa objavovalo niekedy až nekritické nadšenie. Výraznejšie ho však striktne odmietali „moderní urbanisti“.

Vývoj v ďalšom období potvrdil správnosť koncepcie I. Marka a kol. Súťaž r. 1987 jasne vymedzila tendencie: zohľadňovanie historických väzieb i súčasného charakteru prostredia, zachovávanie hodnotných budov a nevyhnutná regenerácia štruktúry v malých etapách tak, aby sa nenarušil život Obchodnej ulice.

Zmena názorov na riešenie Obchodnej ulice súvisí s celosvetovým dňaním v architektúre a urbanizme, kde sa dnes preferuje humanizácia, ekologizácia a individualizácia prostredia i návrat k histórii, teda to, čo tzv. modernému urbanizmu chýbalo. Zároveň je aj reakciou na nepremyslené a negatívne zásahy do historických štruktúr našich miest v posledných desaťročiach. Zničilo sa celé bratislavské Podhradie, Suché Mýto, Kollárovo námestie, Mierové námestie, stará Petržalka atď., čím vznikli nenahraditeľné škody. Spomínané tendencie sa v jednotlivých názoroch prejavujú s rôznou intenzitou. Tam, kde prevažuje reakcia na negatívne zásahy v minulosti, môžeme dospieť k ďalšiemu extrému — snahe o totálnu konzerváciu súčasného stavu, prípadne i o návrat k stavu územia v 19. storočí. Pri presadzovaní názorovej zmeny môže takýto extrém zohrať významnú úlohu, na realizáciu nie je však celkom vhodný. Často totiž nadsadzuje hodnoty niektorých budov, glorifikuje históriu, v dôsledku čoho nedokáže vhodne reflektovať nové potreby a záujmy spoločnosti.

Reálnosť zlepšenia stavu, resp. úspešnej regenerácie územia Obchodnej ulice, je niekde medzi spomínanými extrémami. Ako však hľadať optimálnu polohu?

Odpoveď môžeme nájsť jednak v oblasti diferencovane chápaných hodnôt zložiek či prvkov štruktúry, jednak v hodnote celku. Kým diferencovanosť hodnôt sa premietne do individuálneho prístupu ku každej budove a každému priestoru, hodnoty celku spočívajú pravdepodobne v pozitívne prijímanej rozmanitosti, ktorá je výrazným protikladom uniformity sídlisk. V takej rozmanitosti je spredmetnený živelný vývoj územia s minimom momentov organizovanosti. To, čo tvorí Obchodnú ulicu dnes, vzniklo samovývojom, a nie plánovane. Netreba teda hľadať nejaké „metafyzické“ či „racionálne nepostihnuteľné“ hodnoty

prostredia, všetky hodnoty tu majú svoj racionálny základ. A dodržanie kultúrno-historickej kontinuity by malo spočívať práve v nadviazaní naň, pretože viedol k vzniku prostredia, ktoré sa nám dnes páci. Fakt, že ide o historické prostredie, nám ešte nepomôže. Treba vedieť, v čom spočíva jeho poézia.

Niektorí architekti tvrdia, že poézia prostredia — či genius loci, sa nedá postihnúť racionálne, že sa treba vcítiť do prostredia a jeho charakter vystihnúť intuitívne, emocionálne. S tým možno súhlasiť len čiastočne. Dnes predsa vieme, že emocionálna stránka je len jedným pólom ľudskej existencie a človeka obohacuje i rozvoj jeho racionálneho poznania. Preto i „vcítenie sa“ do prostredia bude tým silnejšie a adekvátnejšie, čím bohatšie bude jeho racionálne poznanie. Treba však poznať i podstatu reflexii prostredia, podstatu pohybov významov a zvlášť podstatu pohybu hmôt. Len tak sa môžeme vyhnúť mnohým omylom prameniácim z rýdzo emocionálnych a intuitívnych postupov.

Cieľom regenerácie je rozmanitá, a všeobecne hodnotná mestská štruktúra, ktorá by zodpovedala jednak historickej podstate, jednak atraktívnej polohe. Vytvoriť takú štruktúru, kde by si mohol nájsť tie svoje hodnoty (takmer) každý, je v súčasnosti viac ako problematické. Regenerácia územia Obchodnej ulice nie je záležitosťou piatich či desiatich rokov, chápeme ju skôr ako dlhodobý, ak nie kontinuálny proces. Pri takom postupe je možné pružne reagovať na zmeny v spoločnosti, a najmä potrieb ľudí, či spoločenských skupín, ale aj na zmeny ekonomických možností. Tieto javy musia byť v koncepcii regenerácie akejkoľvek mestskej štruktúry zahrnuté, preto nesmie mať charakter „hard line“, línia musí byť „zmäkčená“, schopná akceptovať kultúrny a názorový pluralizmus širokej verejnosti a architektonickej obce.

Nevyhnutným krokom pri tvorbe koncepcie regenerácie mestskej štruktúry je určiť negatívne javy a stanoviť zásady, ktoré by vzniku takých javov zabránili (samozrejme za predpokladu, že by sa dodržiavali, čo už bude záležať od riadiacich zložiek, prípadne i širokej verejnosti). Práve tak by mali byť určené a zabezpečené i pozitívne javy. Všetky ostatné by akceptovala mäkká línia vývoja územia. Samozrejme, že i mäkká línia vývoja územia bude mať s veľkou pravdepodobnosťou aj negatívne sprievodné javy, ktoré bude treba operatívne eliminovať.

Ďalší vývoj Obchodnej ulice by sa mal do určitej miery ponechať na samoorganizačné schopnosti zložiek spoločnosti, stimulované, ale aj obmedzované regulačným plánom. Regulačný plán by nebol návrhom budúceho stavu územia, ale skôr prognostickým dokumentom, ktorý by reagoval a vhodne usmerňoval procesy v ňom.

V čase stúpevých korektúr už bol vypracovaný koncept regulačného plánu (poznámka autora).